

PRESENTACIÓ. *TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA* EN LA SEVA TERCERA ÈPOCA

FRANCESC PIFERRER

Institut de Ciències del Mar, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Barcelona

Adreça per a la correspondència: Francesc Piferrer. Institut de Ciències del Mar, CSIC. Passeig Marítim, 37-49. 08003 Barcelona. Tel.: 932 309 567.

Adreça electrònica: piferrer@icm.csic.es.

SOBRE *TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA*

Durant l'any 2012 s'han programat diferents actes commemoratius del centenari de la fundació de la Societat Catalana de Biologia (SCB). La SCB fou creada a iniciativa d'August Pi i Sunyer i Ramon Turró amb el nom de Societat de Biologia de Barcelona i va fer la primera sessió científica el 14 de desembre de 1912 al Laboratori Municipal de Barcelona, dirigit per Turró. A més, durant el 2012 es compleix també el 50è aniversari de la refundació de la Societat, el que es coneix com la *represa* (vegeu el pròleg del doctor Parès), que tingué lloc en un acte fet el 14 de febrer de 1962 als Dispensaris Blancs del Passeig de Sant Joan.

Des del seu origen, les comunicacions científiques es recolliren en una revista anomenada primer *TREBALLS DE LA SOCIETAT DE BIOLOGIA* i, més endavant, d'acord amb el nou nom a partir de 1962, *TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA*. La història d'aquesta publicació i les moltes vicissituds que ha patit ja fou detalladament descrita per Camarasa i Cornudella (1983) pel que fa al que s'anomena la seva primera època (1914-1938), que comprèn els volums 1-17, i la seva se-

gona època (1963-1982), que comprèn els volums 18-34. Totes aquestes obres es poden consultar al portal de publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC).¹ Per tant, aquí només donarem unes pinzellades del que Camarasa i Cornudella (1983) anomenen la seva tercera època (1983-avui dia), que compren del volum 35 fins, de moment, el volum 63, el que teniu a les mans.

Al començament d'aquesta tercera època, *TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA* (d'ara endavant, *Treballs*) recollia, igual que havia fet durant la primera i segona època, les comunicacions presentades en les sessions científiques. Ben aviat, però, es produïren dos canvis: els volums començaren a ser totalment o parcialment monogràfics i, al contrari del que havia estat fins llavors la norma evidentment no desitjada però malauradament habitual a causa de guerra i dictadures, se'n regularitzà la publicació, amb pràcticament la publicació d'un volum cada any (vegeu la taula 1).

La progressiva transformació de *Treballs* en volums monogràfics pot entendre's com el reflex de l'increment continuat, sobretot a partir dels anys seixanta, de les recerques en biologia al nostre país, cosa que permeté la progressiva formació d'una massa crí-

tica d'investigadors en disciplines concretes dins de la biologia i la conveniència de publicar conjuntament les seves troballes.

Seguint amb aquesta tendència, i particularment durant els darrers temps, els subseqüents consells directius han promogut una sèrie de canvis amb la voluntat expressa de definir el millor possible quin és l'objectiu de *Treballs* i fer aquesta publicació al més útil possible per als socis, de manera que el que es publica, sense deixar de tenir el màxim de rigorositat científica possible, sigui escrit també amb un cert esperit divulgatiu. Ben mirat, per a les comunicacions més especialitzades, i gràcies al vigor de les diferents seccions de la SCB, ja hi ha una sèrie de publicacions adients. Un exemple d'aquest tipus de publicacions que recullen les comunicacions de congressos o jornades organitzats per les seccions —o sia, l'equivalent actualitzat del que es publicava a *Treballs* en les seves primeres èpoques— és la sèrie de *Biologia de la reproducció*, de la qual s'han publicat dotze volums des de 1989. A més, s'ha de tenir en compte que avui dia els investigadors de la SCB publiquen les seves recerques originals majoritàriament en revistes de difusió internacional, normalment escrites en anglès. Per altra banda, la SCB disposa des de 2006 de la revista *Omnis Cellula* com a revista eminentment divulgativa, amb continguts molt variats, notícies, entrevistes, etc. Així doncs, era convenient que, entre la comunicació científica estricta, fruit de jornades o congressos, i l'esperit divulgatiu d'*Omnis Cellula*, *Treballs* s'anés convertint en l'espai on, amb un llenguatge entenedor però rigorós a l'hora, hi hagués espai per a la reflexió més extensa i profunda, mitjançant la publicació d'articles de revisió. Es volia, doncs, explicar a un lector format, però no necessàriament especialista en un tema concret, els avenços que es van produint en biologia, i complir així un dels ob-

jectius de la SCB: «intervenir en el debat social entorn de conceptes i aplicacions que sorgeixen del desenvolupament de la biologia».

Fruit d'aquesta concepció de *Treballs* són actuacions com la creació d'una guia per als editors, unes noves instruccions per als autors, la introducció de les trameses fetes mitjançant correu electrònic, la clarificació de les funcions del Comitè de Publicacions i les seves relacions amb el Consell Directiu pel que fa a la proposta i selecció de nous volums, etc. També fruit de la renovada concepció d'aquesta publicació, ateses les circumstàncies explicades més amunt, i l'existència de *Contributions to Science*, editada per l'IEC, a la utilització de la llengua catalana en la revista *Treballs* no li cal més apologia.

Cal esmentar també que durant els darrers anys la SCB està fent un esforç per augmentar la qualitat formal de *Treballs* amb l'objectiu de millorar-ne el contingut científic, despertar l'interès dels investigadors per publicar-hi i assolir la màxima difusió possible. Seguint les recomanacions del Servei Editorial de l'IEC, *Treballs* s'acull a la normativa de qualitat Latindex,² un sistema d'informació sobre revistes científiques en què s'estableixen trenta-tres característiques editorials, de les quals n'hi ha vuit de bàsiques i vint-i-cinc d'addicionals. Per ser acceptades en aquesta base de dades, les revistes han de complir totes vuit característiques bàsiques i almenys disset de les restants, és a dir, cada revista ha de complir almenys un 75 % de les característiques de qualitat editorial establertes. Actualment *Treballs* compleix trenta-dues de les trenta-tres característiques editorials. A més, cada volum té un identificador ISBN i cada capítol un *digital object identifier* (DOI). Però la feina no s'acaba aquí: cal continuar els esforços perquè *Treballs* es trobi al màxim possible de bases de

TAULA 1. TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA, 3a època (des de 1983)

Any	Volum	Títol	Editors
1983	35		
1984	36	<i>Curs d'enginyeria genètica</i> ¹	
1985	37	<i>Els recursos de la franja litoral i la seva explotació</i> ²	
1985	38		
1986	39	<i>Origen de la vida i evolució de la cèl·lula</i>	Lynn Margulis, Ricard Guerrero i Antonio Lazcano
1989	40		
1990	41	<i>Commemoratiu del 75è aniversari de la fundació</i> ³	
1991	42 ⁴		
1992	43		
1993	44		
1994	45	<i>Entorn, tecnologia i societat: del passat al futur</i> ⁵	Ramon Margalef, Jaume Bertanpetit i Xavier Bellés
1995	46	<i>Transportadors de membrana</i> ⁶	Antonio Zorzano
1996	47	<i>Neurociència</i>	Francesc Artigas
1998	48	<i>Dinàmica estructural de macromolècules</i>	Lluís Cornudella
1999	49	<i>Patologia molecular</i>	Ramón Bartrons
2000	50	<i>La Biologia a l'alba d'un nou mil·lenni</i>	Jaume Bertranpetit
2001	51	<i>Comunicar ciència</i>	Cristina Junyent
2001	52	<i>Càncer i nutrició</i>	Josep Maria Argilés i Francisco López-Soriano
2002	53	<i>Biofísica molecular</i>	Esteve Padrós
2003	54	<i>Un tast de canvi global</i>	Cèlia Marrasé i Josep Enric Llebot
2004	55	<i>Antimicrobians</i>	Joaquim Ruíz
2005	56	<i>Endocrinologia molecular</i>	Jaume Reventós
2006	57	<i>L'ensenyament de la biologia en l'ESO i el batxillerat</i>	Josep Clotet i Lluís Serra
2007	58	<i>Les biotecnologies</i>	Pere Puigdomènech i Francesc Gòdia
2008	59	<i>Biologia de la reproducció</i>	Mercè Durfort i Francesca Vidal
2009	60	<i>150 anys després de l'Origen de les espècies, de Darwin</i>	Arcadi Navarro i Carme Segarra
2010	61	<i>Organismes modificats genèticament</i>	Josep Maria Casacuberta
2011	62	<i>Organismes model en biologia</i>	Montserrat Coromines i Marc Valls

¹ El contingut és monogràfic al voltant dels continguts d'un curs d'enginyeria genètica coordinat pel doctor Pere Puigdomènech.

² Es pot considerar un monogràfic, encara que no hi consti formalment cap editor.

³ Es publicaren comunicacions científiques diverses, amb articles al final dels doctors Oriol Casassas, Jordi Grau i Severo Ochoa amb motiu del 75è aniversari.

⁴ Volum dedicat íntegrament a la biologia de la reproducció. Tot i que no hi consten formalment editors, el volum fou editat pels doctors Montserrat Ponsà i Josep Santaló.

⁵ Es pot dir que a partir d'aquí comença la sèrie ininterrompuda dels monogràfics.

⁶ És un monogràfic, però s'hi afegiren alguns articles no relacionats amb el tema principal.

dades científiques i seguir el procés editorial segons les recomanacions de l'Open Journal Systems del Public Knowledge Project segons la *Budapest open access initi-*

ative de 2002³. Tot plegat amb l'objectiu d'augmentar al màxim possible la difusió d'aquesta publicació.

PEL QUE FA A AQUEST VOLUM

Amb motiu del la commemoració durant l'any 2012 del centenari de la fundació i el 50è aniversari de la represa de la SCB, el volum 63 de *Treballs*, corresponent a aquest any, té un caràcter especial. Així, el volum consta de tres parts. La primera consisteix en la reimpressió d'una selecció d'articles publicats en números anteriors de la revista durant aquests cent anys per part d'alguns dels socis o associats que més destacaren al llarg de la història de la SCB. La selecció és una entre les moltes possibles, és clar. Els criteris que s'han tingut en compte són que els autors haguessin traspasat, que els articles reflecteixin, en la mesura del que sigui possible, les diverses disciplines conreades pels antics membres de la nostra Societat, que hi hagi aproximadament un article per dècada i que la temàtica pugui despertar interès o curiositat al lector actual, perquè tingui un petitísim tast de les recerques que es feien i els temes que preocupaven als científics que ens han precedit. Només a tall d'exemple, cal mencionar el «misteri» que desvetlla el doctor Trueta sobre l'origen de l'os, el maridatge que fa el doctor Margalef sobre teoria d'informació i ecologia, o l'article del doctor Oparin, un dels seus darrers, en què se sintetitza magistralment el coneixement que es tenia llavors sobre l'origen de la vida.

Cal fer aquí una puntualització. L'article dels doctors Pi i Sunyer i Bellido, transcripció de la seva comunicació i publicat al vol. 1, corresponent a l'any 1913, és l'únic escrit abans de la codificació gramatical de Pompeu Fabra. S'ha optat per deixar-lo tal com aparegué publicat originalment perquè els articles de la primera part es reimprimeixen principalment pel seu interès històric, i pot ser interessant veure com s'escriu un article científic en català abans

de la codificació actual. Pel que fa a la resta dels articles, tots ja de després de la codificació ortogràfica, s'ha intentat respectar al màxim el text original. Això vol dir que, a diferència del que es fa habitualment amb els articles nous, no s'hi han introduït correccions estilístiques, però sí que s'hi han esmenat alguns errors ortogràfics i s'ha canviat alguna paraula que, encara que llavors estigués bé, ara s'escriu d'una altra manera. El que sí que s'ha fet en tots els articles és unificar-ne el format de les citacions i la bibliografia i posar les notes al final, tal com es fa ara.

La informació biogràfica dels autors de la primera part s'ha reproduït directament de les dues fonts principals següents: *Gran enciclopèdia catalana* (GEC) i, en el cas dels qui foren membres de l'IEC, també del *Directori de membres de l'IEC*. Per als premis Nobel (Albert Claude i Severo Ochoa), de la Nobel Foundation. En el cas d'A. Oparin s'ha fet una refosa del material de la Wikipedia i la GEC.

La segona part, titulada «Alguns aspectes de la biologia i biomedicina avui», consta d'articles escrits per reconeguts especialistes sobre diferents temes de rellevància científica i social actual. Per reflectir el que fan els membres de la SCB s'ha procurat que en la mesura del possible els autors en siguin socis. Afortunadament, la recerca que es fa en biologia avui al nostre país és tan diversa i toca tants aspectes que encabir-la tota en un volum és difícil, i per això cal deixar clar que aquest volum en mostra només una petita fracció i que la selecció és totalment personal. Per tant, tot i que hi ha temes absents no pas per voluntat pròpia sinó per falta d'habilitat per convèncer els possibles autors, només de l'editor és la responsabilitat de les omissions que hom pugui considerar massa evidents. Així mateix, a causa d'aquesta gran diversitat de temes s'ha renunciat a qualsevol

tipus d'ordre (per exemple, temes més «fonamentals» primer i més «aplicats» després, o temes «biològics» enfront de «mèdics»). Atès que qualsevol criteri seria discutible, s'ha optat senzillament per l'ordre alfabètic segons el cognom del primer autor.

Aquesta segona part es pot veure com una posada al dia o continuació de la publicació de *Cap on va la biologia moderna* (1971), fruit del sisè dels *Colloquis* de la SCB, presidit pel doctor Ramon Surinyach, i, més recentment, del vol. 50 de *Treballs, La biologia a l'alba d'un nou mil·lenni* (2000), editat pel doctor Jaume Bertranpetit.

La tercera part sí que s'ha pretès que tingui una certa estructura lògica quant a l'ordre de les contribucions. Consta d'una sèrie de reflexions entorn del passat, present i futur de la biologia i les societats científiques. En aquesta part altres autors igualment molt reconeguts i rellevants en les seves tasques tracten de la història de la biologia a Catalunya i de la SCB mateixa, el paper de les societats científiques, biologia i societat, gestió de la recerca en biologia, etc. Acaba amb un article d'Ellis Rubinstein, antic editor de *Science* i actual president de la New York Academy of Sciences, que fa una proposta agosarada en relació amb el possible paper de les societats científiques amb vista al futur, contribució que pot veure's com una mena d'epíleg del volum.

S'espera que amb aquests continguts el volum sigui d'interès per a una àmplia majoria de persones relacionades amb les ciències de la vida en diversos dels seus aspectes, i també per als no especialistes que tinguin curiositat per saber del passat, present i perspectives de futur de la biologia al nostre país. Es pretén que el volum sigui útil als lectors actuals però també als futurs, si volen mirar enrere. Potser lectors dels propers cent anys, socis de la SCB i

ciutadans d'un país que faci ja molts anys que hagi assolit la plena normalitat com a tal, en què la biologia sigui, encara més que ara, rica i plena.

AGRAÏMENTS

Aquest volum és el fruit del treball de molta gent a qui agraeixo sincerament la seva col·laboració. En primer lloc, naturalment, als autors, tots ells persones molt reconegudes i actives en els seus respectius camps d'activitat, sense la col·laboració dels quals aquest volum no hauria estat possible. A tots els agraeixo primer haver acceptat entusiàsticament participar en el que en aquell moment només era un projecte de llibre, i després el seu esforç per haver trobat el temps, enmig de ben segur molts altres compromisos, per escriure els manuscrits i ser ben receptius a les meves indicacions. De les vint contribucions originalment pensades per a la segona i tercera part del volum, se n'han materialitzat divuit, fet pel qual la gratitud és immensa. També voldria agrair la col·laboració a l'autor del pròleg, el doctor Ramon Parés, un autèntic privilegi tractant-se del que representa dins de la història de la SCB a partir de la represa. No puc oblidar tampoc l'excel·lent tasca feta pels tots els revisors anònims, la identitat del quals s'ha de preservar. Voldria expressar també el meu agraïment a tots els companys tant del Consell Directiu, encapçalat pel nostre actual president, el doctor Lluís Tort, com del Comitè de Publicacions de la SCB, i el seu president, el senyor Ricard Roca, vocal de Lexicografia i Publicacions, que ha fet una excel·lent tasca de correcció i maquetació i ha aportat moltes bones idees. Als esmentats companys els estaré sempre més agraït pels suggeriments i per haver confiat en mi i deixar-me tirar endavant aquest projecte

fet amb tota la il·lusió del món. Les secretàries administratives de la SCB foren clau per a l'obtenció de material d'arxiu, particularment pel que fa als capítols reimpressos de la primera part, i el servei editorial de l'IEC ha proporcionat valuosa informació sobre les característiques de qualitat de les revistes. Voldria també agrair a altres persones que d'una manera o altra han ajudat que aquest volum sigui possible: els doctors Carles Bas i Mercè Durfort i el senyor Josep Maria Camarasa per proporcionar valuosa informació, dades i llibres sobre les etapes inicials i alguns dels prohoms de la SCB. Gràcies també als doctors Lisa Sorbera — la meva dona, a qui m'agradaria dedicar aquest volum per tot el seu suport—, Joan Jofre, Jaume Reventós i Josep Maria Castellà, als senyors Jesús Bolinaga i José María Anguita i a la senyora Sílvia Joly per la seva ajuda en aspectes diversos de l'edició d'aquest volum. A tots, moltes gràcies.

NOTES I BIBLIOGRAFIA

1. El contingut de TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA està disponible en el portal de publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans, <http://publicacions.iec.cat>, així com a l'Hemeroteca Científica Catalana, <http://revistes.iec.cat>.
2. Vegeu <http://www.latindex.unam.mx>.
3. Vegeu <http://pkp.sfu.ca/?q=ojs>.

BERTRANPETIT, J. (ed.) (2000). *La biologia a l'alba d'un nou mil·lenni*. *Treb. Soc. Cat. Biol.*, 50.

CAMARASA, J. M.; CORNUDELLA, L. (1983). «En començar la tercera època de *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*». *Treb. Soc. Cat. Biol.*, 35: 7-14.

Cap on va la biologia moderna. (1971). Barcelona: Societat Catalana de Biologia. (Col·loquis; 6)

SOBRE L'EDITOR

Francesc Piferrer i Circuns (Malgrat de Mar, 1960) és doctor en biologia per la Universitat de Barcelona (1990). Bona part de la seva formació la rebé a l'estranger: primer al West Vancouver Laboratory, Canadà, on va fer la part experimental de la seva tesi doctoral (1985-1988); després en estades postdoctorals al Departament de Biologia de la Universitat de Boston (1991-1992) i al Departament de Medicina Reproductiva de la Universitat de Califòrnia a San Diego (1993-1994). Actualment és professor d'investigació del CSIC. La seva recerca se centra en els mecanismes de determinació i diferenciació sexual, amb èmfasi sobre la influència ambiental en la regulació epigenètica de gens relacionats amb la reproducció dels peixos, particularment l'enzim citocrom P450-aromatasa. Autor de més de 130 publicacions científiques, de les quals unes 80 ho són en revistes internacionals indexades, i director de vuit tesis doctorals. De la seva recerca s'ha fet ressò la ràdio i televisió, diaris i revistes, incloent-hi la CNN, *Time* i *National Geographic*. Membre del Consell Directiu de la Societat Catalana de Biologia, on fou vocal de Publicacions (2003-2009) i on ara ocupa la vocalia de Promoció. Ha estat consultor de la Comissió Europea a Brusselles i fou membre al Comitè Permanent del Consell d'Europa a Estrasburg per a la protecció d'animals de recerca i producció. Actualment col·labora amb el Ministeri de Ciència i Innovació en la gestió d'un dels programes del Plan Nacional de I+D.